

АБАКІНА-ПЛЯВСЬКА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ

Чинний Кримінальний кодекс України не закріплює поняття причетності до злочину, однак у ч. ч. 6, 7 ст. 27 КК України звернено увагу на те, що не є співучастю заздалегідь не обіцяне недонесення та приховування злочинів. У теорії кримінального права виокремлено такі види причетності як заздалегідь не обіцяне приховування, недонесення та потурання злочину. Уявляється, що інститут причетності є необхідним, оскільки виникають спірні ситуації щодо розмежування співучасті та причетності до злочину.

Визнання в доктрині кримінального права ролі і значення боротьби з діями, що утворюють причетність до злочину в якості важливого кримінально-правового інструменту, на жаль, в даний час не привело до усвідомлення необхідності створення єдиної концептуальної схеми причетності до злочину і однозначного вирішення питання про місце причетності в системі кримінального закону. Хоча у КК України містяться окремі норми, що утворюють деякі види причетності до злочину, але єдність і зв'язок цих норм між собою не відображено. У сучасних умовах суспільного розвитку особливого значення набувають питання практичної ефективності реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності за злочини, встановлення контролю над злочинністю шляхом активізації діяльності, насамперед, правоохоронних органів. Союзником правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю має стати населення, більш обізнане про її стан. Однак багато методів заохочення, які широко використовувалися раніше при залученні громадян до боротьби зі злочинністю, сьогодні втрачені або практично не діють.

Певними можливостями в даному аспекті володіють норми кримінально-правового інституту причетності до злочину, спрямовані, в першу чергу, на боротьбу з тяжкими та особливо тяжкими злочинами. Реалізація даних норм може сприяти вирішенню ряду завдань: по-перше, наблизити до пізнання реального стану злочинності в державі, оскільки частина з них орієнтована на об'єктивізацію кримінологічних показників; по-друге, підвищити рівень розкриття злочинів, забезпечити більш ефективну діяльність органів попереднього розслідування; по-третє, мобілізувати громадян на боротьбу зі злочинністю.

Тим часом можливості названого інституту використовуються не повною мірою. Про це свідчать тенденції сучасного кримінального законодавства (звуження рамок кримінально караної причетності до злочину, пом'якшення покарання) і сформована судово-слідча практика.

Причетність до злочину – це самостійна протиправна діяльність, яка пов'язана з основним (попереднім) злочинном, але при цьому не обумо-

влює його вчинення, не пов'язана із ним причинно та має характер наступного злочину.

Водночас, основний (попередній) злочин – це суспільно небезпечне діяння (закінчений або незакінчений злочин), передбачене Особливою частиною КК України, яке передувало вчиненню причетного діяння та з приводу якого виникає причетність до злочину. Причетність до попереднього злочину може виникати після його вчинення, готування або одночасно. Основний (попередній) злочин характеризується тим, що: об'єктом цього злочину можуть бути будь-які суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом; основний (попередній) злочин до настання причетності може бути як закінченим, так і зупиненим на стадії готування чи замаху; вчинення основного (попереднього) злочину може бути завершено самостійно або одночасно з причетним діянням.

Так, причетність до злочину – це умисне або необережне протиправне діяння (дія чи бездіяльність) без ознак співучасті, що пов'язане з основним (попереднім) злочином, яке не сприяло та не обумовлювало його вчинення. Дія або бездіяльність причетної особи завжди пов'язана з основним (попереднім) злочином іншого суб'єкта.

Основними видами причетності є заздалегідь не обіцяне приховування злочину, злочинця та наслідків злочину; заздалегідь не обіцяне придбання чи збут майна, здобутого злочинним шляхом; заздалегідь не обіцяне потурання злочину (вчинене загальним суб'єктом та вчинене службовою особою); заздалегідь не обіцяне недонесення про злочин. Разом з тим, до спеціальних видів причетності віднесено: легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України); заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій (ст. 256 КК України); використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК України).

Особливо дискусійним видається питання щодо закріплення поняття недонесення про злочин в Кримінальному кодексі України, яке становить це умисне заздалегідь не обіцяне неповідомлення відповідним державним органам достовірної відомої інформації про готування злочину, його вчинення чи вже закінчений злочин, даних про особу, яка вчинила злочин, обставин вчинення злочину. На необхідність, наявність кримінально-правових підстав та факторів соціальної обумовленості необхідності передбачення самостійного складу діяння, яке утворює заздалегідь не обіцяне недонесення, свідчать історичний процес регулювання питань недонесення, встановлені міжнародно-правовими актами вимоги щодо попередження даного протиправного діяння, зарубіжний досвід та активність досліджень у науковій доктрині кримінального права, встановлення кримінально-правової характеристики даного виду причетності до злочину та судової практики щодо нього. На підставі цього уявляється, що цей вид причетності до злочину на рівні з іншими має бути закріплено серед норм інституту причетності до злочину в Загальній частині КК України.

Недонесення про злочин тягне за собою негативні наслідки у вигляді своєчасного не відвернення, не попередження та не припинення злочину, що могло би бути, якби дані про достовірно відомий злочин потрапили до відповідних державних органів вчасно. Існуючі негативні наслідки, поширеність такого виду поведінки, наявність суспільної шкоди вимагає встановлення достатніх заходів кримінально-правового впливу, що одночасно не вимагає додаткових матеріальних ресурсів у рамках можливостей системи кримінальної юстиції. Перераховані обставини свідчать на користь передбачення заходів державного впливу на осіб, які вчиняють недонесення про достовірно відомий злочин.

Вважається, що в силу необхідності нормативного закріплення недонесення про злочин як виду причетності в КК України, при вирішенні проблем та ліквідації помилок кваліфікаційного характеру, характеристики об'єктивної сторони, ступеня суспільної небезпеки та рівня можливої завданої шкоди, необхідності кримінально-правового впливу на цей вид правопорушення, стимулювання позитивної поведінки громадян та гармонізації чинного кримінального законодавства із міжнародно-правовими актами у сфері кримінальних правовідносин, ратифікованими Україною: передбачити окрему норму щодо недонесення про злочин у пропонованому розділі VI-I Загальної частини КК України серед інших видів причетності до злочину як умисне неповідомлення відповідним державним органам достовірної відомої інформації про готування до злочину, його вчинення чи вже закінчений злочин, даних про осіб, які вчинили злочин, обставини вчинення злочину, яке становить кримінальний проступок.

При цьому, відповідальність за недонесення про злочин має виключатися, якщо повідомлення про злочин було зроблено належному адресату: суду або органу кримінального переслідування; іншим державним органам, посадовим особам та установам за умови, що: а) вони відповідно до законодавства наділені особливими правами та обов'язками щодо взаємодії з першою групою спеціально уповноважених органів у сфері боротьби із злочинністю; б) у силу цього в особи є реальні підстави вважати, що інформація про підготовлений або вчинений злочин стане відомим органам правосуддя, прокуратури, внутрішніх справ.

При визначенні місця причетності до злочину у кримінальному праві, розробці конкретних норм, які закріплювали б поняття, види та особливості такої протиправної поведінки, необхідно керуватися ідеєю адекватної ефективної законодавчої урегульованості. Такий підхід, за своєю суттю відповідає тенденціям міжнародної та державної кримінально-правової політики, загальноновизнаним принципам верховенства права, законності, гуманізму, соціальної справедливості тощо. Окрім того, наступним, не менш важливим аспектом ідеї конструювання самостійного інституту причетності до злочину як теорії, є необхідність максимально точно фіксування меж між злочином та незлочинною поведінкою. Вважаємо, що така межа має бути чітко встановленою та

визначеною саме за допомогою нормативної оцінки та законодавчого закріплення.

Специфічна роль інституту причетності до злочину полягає у тому, що в його нормах мають розкриватися загальні об'єктивні та суб'єктивні ознаки, властиві випадкам вчинення умисного або необережного діяння, без ознак співучасті, яке не обумовлювало б та не сприяло б вчиненню основного (попереднього) злочину; визначалося б коло осіб, відповідальних за таку злочинну поведінку; встановлювалися б правові підстави кримінальної відповідальності за вчинення причетного до злочину діяння тощо.

Таким чином, здійснюється кристалізація системи світоглядних, теоретичних, методологічних, ціннісних уявлень, прийнятих науковим співтовариством як модель постановки та вирішення наукових проблем причетності до злочину. Саме в аспекті такого моделювання правових норм щодо причетності до злочину та імплементація останніх до Загальної частини Кримінального кодексу епістемологічно відповідає об'єктивній дійсності та особливостям реалізації причетного до злочину діяння, а значить, ґрунтується на засадах комплексної охорони суспільних відносин та запобігання злочинам.

Відтак, кримінально-правовий інститут причетності до злочину має визначатися як сукупність правових норм, закріплених у рамках окремого розділу Загальної частини Кримінального кодексу, спрямованих на урегулювання суспільних відносин, що виникають із приводу умисних або необережних протиправних діянь без ознак співучасті, які пов'язані з основним (попереднім) злочином, але не сприяли та не обумовлювали його вчинення.

Ключові слова: причетність до злочину, види причетності, неповідомлення про злочин, кримінальна відповідальність.

Ключевые слова: причисленность к преступлению, виды причисленности к преступлению, несообщение о преступлении, уголовная ответственность.

Key words: implications for crime, types of implications for crime, failure to report a crime, criminal liability.

БАЛОБАНОВА ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В ЧАСТИНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ

За останні три десятиліття насильство щодо жінок, включаючи домашнє насильство, привертає підвищену увагу з боку міжнародної спільноти, що знаходить своє відображення у міжнародному праві.